

Reflexions sobre la realitat educativa de les Illes Balears. Per què són tan difícils els pactes educatius?

Martí X. March Cerdà

RESUM

No hi ha cap dubte que el sistema educatiu de les Illes Balears presenta importants problemes de caire estructural i conjuntural. En aquest context de problemes, de punts febles, de situacions difícils o complexes, ens plantejam, d'una banda, la necessitat de dur a terme una política educativa que doni continuïtat a les accions educatives des del consens, des del pacte, però, d'altra banda, ens plantejam també les dificultats per dur a terme aquesta acció educativa consensuada, dialogada. Efectivament, una vegada identificats els punts més significatius del sistema educatiu balear sobre els quals cal treballar, la realitat posa de manifest les dificultats per establir aquest pacte educatiu. Tanmateix, i malgrat aquesta dificultat de pacte educatiu, en aquest article es plantegen les bases per a la consecució de l'esmentat pacte sobre el sistema educatiu de les Illes Balears.

RESUMEN

Es evidente que el sistema educativo de las Islas Baleares presenta importantes problemas de carácter estructural y de carácter coyuntural. En este contexto de problemas, de puntos débiles, de situaciones difíciles o complejas, en el presente artículo nos planteamos, por una parte, la necesidad de llevar a cabo una política educativa que dé continuidad a las acciones educativas desde el consenso, desde el pacto, pero, por otra parte, las dificultades para llevar a cabo esta acción educativa consensuada, dialogada. Efectivamente, una vez identificados los puntos más significativos del sistema educativo balear sobre los cuales es necesario trabajar, la realidad nos pone de manifiesto las dificultades para establecer este pacto educativo. Con todo, y a pesar de esta dificultad de pacto educativo, en este artículo se plantean las bases para la consecución de dicho pacto sobre el sistema educativo de las Islas Baleares.

CONSENS, CONTINUÏTAT I POLÍTICA EDUCATIVA: LA IMPOSSIBILITAT REAL DELS PACTES EDUCATIUS?

Si tenim en compte tots els informes educatius sobre la realitat educativa de les Illes Balears, moltes de les dades educatives existents posen de manifest que el sistema educatiu de les Illes es troba en una situació crítica, en què els punts febles sembla que prevalen sobre els punts forts, en què els aspectes negatius superen els aspectes positius, en què el pessimisme és més gran que l'optimisme. Efectivament, malgrat les inversions educatives, malgrat els manifestats a favor de la importància de l'educació, malgrat les declaracions sobre la transcendència de la societat del coneixement, és evident que ens trobam en una situació en què l'educació a les Illes no acaba d'assolir els objectius desitjables dins una societat desenvolupada econòmicament i que pretén ser avançada socialment.

És possible superar aquesta situació crítica del sistema educatiu de les Illes Balears? La resposta a aquesta pregunta només pot ser afirmativa; tanmateix, perquè aquesta resposta sigui afirmativa, perquè es pugui passar de les paraules als fets, dels projectes als resultats, cal fer una reflexió sobre les condicions, les mesures, les polítiques, les accions que s'han de dur a terme per millorar progressivament l'estat del nostre sistema educatiu.

Tanmateix, totes aquestes accions, totes aquestes polítiques educatives s'han de fonamentar, a parer meu, en un punt de partida fonamental: la necessitat d'articular un pacte educatiu per fer possible les millors condicions educatives a les Balears, per poder encarar amb èxit l'assoliment de la societat del coneixement.

Però abans de plantejar les característiques d'aquest pacte, la pregunta clau és la següent: per què són tan difícils a Espanya, a les Illes Balears i en general, els pactes educatius? Efectivament, tot i que dins la literatura sobre polítiques educatives hi ha un acord generalitzat sobre el fet que les estratègies d'acció educatives han de ser dissenyades a través de la participació de tots els sectors socials i educatius, la realitat demostra que a l'Estat espanyol i a les Illes Balears els pactes són gairebé impossibles, malgrat la necessitat d'arribar a acords de mínims per millorar el sistema educatiu a totes les etapes. Així, una de les darreres polèmiques sobre l'assignatura Educació per a la Ciutadania és una mostra de la polarització de postures, de l'excessiva ideologització de les accions educatives o, fins i tot, de l'excessiva confiança en el paper de l'educació escolar en la conformació de les mentalitats, dels valors socials o de les idees.

La polèmica que provoca al nostre país l'assignatura Educació per a la Ciutadania és un exemple d'aquest procés de debat excessivament ideològic. Cal tenir en compte que hi ha sectors —de pares, de determinats sectors de la patronal educativa, de la conferència episcopal o de sectors conservadors— que propugnen l'objecció de consciència amb relació a aquesta assignatura. I això passa en una assignatura que s'ha flexibilitzat fins al punt que la Federació Espanyola de l'Ensenyança Religiosa (FERE) ha acceptat aquesta matèria, adaptada a l'ideari de cada centre educatiu. A més, cal tenir en compte la diversitat i la pluralitat dels llibres de text amb relació a aquesta assignatura.

Aquest enfocament, que reforça el paper ideològic de l'educació escolar, és, des del meu punt de vista, el factor que impedeix arribar a uns acords de mínims amb l'objectiu de possibilitar una política educativa que doni estabilitat i continuïtat, dos factors fonamentals, encara que no únics, en el procés de millorar tant els processos com els resultats del sistema educatiu. A més, és un plantejament estèril no solament pel que fa als resultats necessaris, sinó també perquè oblida que en educació els processos educatius no són lineals ni mecànics, que els determinismes no existeixen i que actualment hi ha altres mecanismes d'educació o de socialització més importants i impactants que l'escola.

En aquest context de la impossibilitat real de dur a terme pactes educatius, resulta prou significatiu el que ha passat durant la present legislatura amb relació a la LOCE, la LOE o la LOU. Efectivament, tot i que la LOE és la llei més «desideologitzada» de les aprovades durant aquest període democràtic, la realitat és que ha estat una llei prou contestada per sectors conservadors, per associacions de pares, per la jerarquia eclesial, pel Partit Popular i fins i tot per determinats sectors progressistes. Amb relació a aquesta qüestió, a la introducció de l'anuari de l'any anterior fem referència a la problemàtica dels canvis legislatius en educació. En primer lloc, els canvis legislatius permanents no són bons, sobretot si aquests són profunds; en segon lloc, s'ha de posar de manifest que, en qualsevol cas, els canvis, si es produeixen, s'han de dur a terme amb acord, amb consens, amb pacte polític, social i educatiu. Finalment, s'ha de relativitzar l'impacte dels canvis legislatius. Els canvis educatius es produeixen amb altres mesures, amb altres canvis. La legislació és un element més d'una política educativa, però no és el més important, malgrat que sigui un condicionant que cal tenir en compte.

Des d'aquesta perspectiva, no hauria estat un exercici de pacte que el govern socialista hagués mantingut la LOCE com a llei general i n'hagués modificat els aspectes més polèmics, en lloc de realitzar una nova llei, la LOE, tenint en compte les característiques de la normativa aprovada? No hi hauria hagut un ambient més possibilista de pacte si s'hagués mantingut la LOCE, amb els canvis necessaris, des de la flexibilitat o des del respecte al procés de descentralització educativa? Les lleis educatives, partint d'uns punts bàsics, han de possibilitar l'alternança educativa i fer possible la realització de polítiques educatives diferenciades per part dels governs de torn. De la mateixa manera, el Partit Popular, quan va aprovar la LOCE, va ser incapaç de possibilitar un acord de mínims amb el grup socialista amb l'objectiu de mantenir l'estabilitat del sistema educatiu; va demostrar que els elements ideològics o polítics són més importants que els elements educatius.

Efectivament, cal tenir en compte que la reforma educativa de la LOE és parcial —el caràcter educatiu de l'etapa de 0 a 3 anys, la supressió dels itineraris educatius de l'ESO, l'existència d'una única prova per accedir a la universitat o la introducció de l'assignatura d'Educació per a la Ciutadania, entre d'altres. És una llei que té prou en compte el procés de descentralització educativa amb la configuració d'un poder educatiu autònic; és una llei flexible que permet la realització de diferents polítiques educatives per part dels governs de torn. Així doncs, tot i que totes les forces polítiques eren conscients de la necessitat d'articular una reforma educativa amb l'objectiu de donar resposta a les necessitats i als problemes existents, la realitat és que no hi va haver consens en el moment d'aprovar les lleis educatives, ni amb la LOCE ni amb la LOE.

Però si no va ser possible un acord educatiu, no solament entre els partits polítics parlamentaris sinó tampoc entre els diversos actors socials i educatius, en el moment d'aprovar les esmentades lleis educatives, tampoc no és possible el desenvolupament pactat de la LOE entre els grups parlamentaris i les comunitats autònomes. No hi ha voluntat política de dur a terme els acords necessaris per a un desenvolupament pactat de la LOE per part de les comunitats autònomes a través d'un acord de mínims. En aquest sentit, l'experiència demostra que hi ha hagut una confrontació política entre les comunitats autònomes i el Ministeri d'Educació en funció dels colors polítics respectius. I en aquest context, la pregunta que ens podem formular és: quins són els entrebancs, les dificultats que impedeixen aquest desenvolupament consensuat de la LOE, a partir d'uns pressuposts bàsics? Per què no és possible aquest pacte de mínims entre les comunitats autònomes i l'Administració general de l'Estat en el desenvolupament de la LOE? No és possible posar-se d'acord en el desenvolupament de la generalització de l'educació infantil de 0 a 3 anys? No és possible posar-se d'acord en la lluita contra el fracàs o l'exclusió escolar? No és possible posar-se d'acord per incrementar els pressuposts dedicats a l'educació? No és possible posar-se d'acord sobre els currículums mínims per a tot l'Estat, partint del paper important de les comunitats autònomes, de l'autonomia dels centres o del paper dels professors? No és possible un pacte educatiu que defineixi el rol dels ajuntaments en el desenvolupament de la política educativa local? No és possible un pacte educatiu que defineixi la política del professorat en tots els aspectes (formació, salaris, promoció, etc.)? No és possible un acord de mínims amb relació a la potenciació de les associacions de pares com a element vertebrador del sistema educatiu? No és possible un acord de mínims que defineixi les relacions entre l'escola pública i l'escola privada?

Des d'aquesta perspectiva resulta significatiu que, si bé la LOE no s'haurà implantat totalment fins al 2011, aproximadament, el Partit Popular ja ha anunciat que durà a terme importants reformes

educatives i tornarà a implantar algunes de les mesures plantejades a la LOCE si guanya les eleccions.

En aquesta dimensió educativa, parlar de continuïtat, d'estabilitat educativa, no deixa de ser una utopia. Al marge que totes les posicions són legítimes i legals, la millora real del sistema educatiu necessita pactes que garanteixin un mínim de continuïtat, d'estabilitat, de línies polítiques educatives comunes. El contrari és comunicar desconfiança i escepticisme al professorat, a la comunitat educativa. I la desconfiança resulta un factor prou negatiu si els docents perden la confiança, la il·lusió en la seva feina, davant els canvis continus del sistema educatiu.

En el cas de la reforma de la LOU, s'ha demostrat que el manteniment de la llei més contestada de la democràcia espanyola per part dels sectors afectats, tampoc no ha possibilitat el pacte necessari entre totes les forces polítiques. Efectivament, tot i que la LOU va ser una llei molt contestada al món de la política i de la universitat, la realitat ha posat de manifest que, malgrat haver introduït canvis parcials que reforçaven l'autonomia universitària, flexibilitzaven el sistema i possibilitaven una certa desregulació universitària, tampoc no ha estat possible l'acord entre els dos grans partits polítics estatals. I en aquest context la pregunta que ens podem formular és la següent: no implica la construcció de l'espai europeu d'ensenyament superior un element clau que possibiliti el pacte universitari més important de la història d'Espanya entre l'Administració central, les comunitats autònomes, les universitats o la societat civil? Si no hi ha un acord en un tema de tanta transcendència, no solament per a la universitat sinó també per al futur de la nostra societat, són possibles altres pactes menys importants amb relació a la universitat? És evident, doncs, que la voluntat de pacte universitari està lluny de ser un fet real, lleial, sincer, malgrat les declaracions que sobre la importància de l'educació es fan per part de la classe política, de sectors socials o de sectors educatius.

Per què, doncs, són tan difícils i complicats els pactes educatius encara que, almenys des d'una perspectiva retòrica, es posi manifest la necessitat de continuïtat de les polítiques educatives o d'un nivell bàsic d'acords o de compromisos entre tots els actors educatius? En aquest context, i tenint en compte les tradicions educatives o les característiques pròpies de cada societat, consider prou encertada la hipòtesi plantejada per J. C. Tedesco, en el sentit que l'origen de les dificultats per concertar polítiques educatives radica en la centralitat que avui ocupa el coneixement dins l'estructura social. És tracta, en paraules de Tedesco, que en la mesura en què la informació i el coneixement constitueixen cada vegada més les variables clau de la distribució del poder, el control de la producció i de la distribució, es converteixen en l'àmbit en què es desenvolupen i es desenvoluparan en el futur els conflictes socials més significatius.

No cal dir que el plantejament de J. C. Tedesco resulta prou atractiu i interessant, però crec que cal matisar-lo en funció d'una sèrie de reflexions. En primer lloc, pens que es dona un pes excessiu a l'educació en la conformació de la societat del coneixement, tenint en compte l'existència d'altres mecanismes que contribueixen a la conformació d'aquesta societat fonamentada sobre el coneixement. En segon lloc, consider que es dona excessiva importància al paper de l'educació en la distribució del coneixement, atès que el sistema educatiu és difícilment controlable, ja que hi intervenen centres educatius, equips directius de centres o professorat, la qual cosa implica

l'existència de diferents filratges educatius importants. En tercer lloc, la construcció del concepte o el desenvolupament pràctic de l'aprenentatge al llarg de tota la vida matisen la idea anterior que l'educació conforma, d'entrada, l'estructura social. Per acabar, s'ha de posar de manifest que la idea de mobilitat social a través de l'educació queda matisada per l'existència d'altres mecanismes socials que contribueixen a la mobilitat social, tant des d'una perspectiva horitzontal com vertical.

En tot cas, el que resulta evident és que els pactes educatius són complicats, són difícils, però són fonamentalment necessaris, per tant, han de ser possibles malgrat tots els entrebancs polítics, ideològics, educatius, socials, econòmics o financers. Tal com diu J. C. Tedesco, si quelcom és considerat socialment necessari, ha de ser possible, ha de ser una realitat. A més, el pacte educatiu té sentit no en si mateix, sinó fonamentalment en funció del projecte social, econòmic, cultural o polític que es vol tirar endavant. En el context de les illes Balears o d'Espanya, aquesta concertació educativa cal que sigui entesa com una manera d'enfortir els processos de productivitat econòmica, les estructures de cohesió i de benestar social, la posada en marxa de processos d'innovació econòmica o la constitució d'una ciutadania participativa. Es tracta, doncs, de la posada en marxa de pactes que possibilitin la construcció d'una societat innovadora, equitativa o competitiva.

A pesar que els pactes educatius a Espanya no són gaire freqüents, tal com hem dit anteriorment, no podem deixar de fer referència, per la transcendència, els resultats, l'oportunitat, la responsabilitat plantejada, als pactes de la Moncloa, uns pactes que tenien moltes dimensions però que tenien una dimensió educativa clara. Els polítics que varen impulsar els famosos pactes de la Moncloa tenien clar que la transició que es vivia a Espanya exigia la posada en marxa de pactes que possibilitassin la millora de l'economia, de les polítiques socials, de les condicions de vida dels ciutadans. Una transició política envers la democràcia exigia que la ciutadania visualitzàs clarament que l'assoliment de la democràcia implicava que la qualitat de vida dels ciutadans havia de millorar de manera clara i progressiva. Per tant, darrere els pactes de la Moncloa hi havia un projecte polític, social i econòmic compartit entre els diferents grups polítics, les forces sindicals o el món empresarial.

I aquest és, sense cap dubte, l'element clau de les polítiques de pactes o de concertació social: l'existència d'un projecte comú, compartit entre diferents agents polítics, socials o econòmics. I si aquesta és la condició sine qua non per dur a terme pactes educatius, la pregunta que ens podem formular és òbvia: no són als programes de tots els partits polítics, de les forces sindicals o de les associacions empresarials, el foment de l'educació, la inversió en capital humà, la millora del sistema educatiu? Hi ha un projecte polític, social, econòmic entre les diferents forces polítiques amb relació a l'educació? Hi ha unes línies polítiques educatives mínimes entre els diferents agents socials? Hi ha unes línies d'actuació educatives compartides entre les diferents forces polítiques?

A més, a tot això se li ha d'afegir la problemàtica educativa que existeix a Espanya, amb significatius punts febles que s'han posat de manifest en diversos informes internacionals, en l'existència de dades educatives clares o en les opinions d'experts educatius. El ja famós informe PISA va posar al descobert les debilitats del nostre sistema educatiu, al marge del sensacionalisme i simplisme amb què va ser tractat aquest informe per part de diversos mitjans de comunicació, de determinats experts educatius o de les autoritats educatives i polítiques. En qualsevol cas, és evident l'existència d'una realitat educativa amb problemes, a més de l'existència de reptes educatius que la societat

espanyola ha d'assolir si vol seguir sent competitiva. Es tracta, tot plegat, d'una realitat educativa que necessita respostes clares i contundents, que exigeix la realització de pactes educatius que siguin capaços de resoldre els problemes existents. I tot això amb una visió a mitjà i a llarg termini. En educació, la visió a curt termini suposa a la llarga un problema per a la resolució dels autèntics problemes educatius.

Per tant, hom pot tenir la sensació que les declaracions dels partits polítics sobre la importància de l'educació dins la societat del coneixement no es corresponen amb la realitat, amb la manca de voluntat d'arribar a dur a terme pactes educatius. Sembla com si hi hagués una dicotomia entre les declaracions dels partits polítics sobre la importància de l'educació i la necessitat de fer pactes educatius i la impossibilitat de posar damunt la taula la realització d'acords concrets sobre els diversos aspectes de l'educació.

Què ha de passar perquè es duguin a terme pactes educatius entre els grups polítics parlamentaris i els agents educatius de la societat civil? Els països que més bons resultats tenen en educació, s'han caracteritzat, entre d'altres factors, per una política de continuïtat, d'estabilitat en l'educació. Aquesta, entre d'altres elements, és una condició necessària per a la millora continuada de l'educació. Una continuïtat que té diverses dimensions: en les lleis bàsiques, en els recursos dedicats a l'educació, en la formació del professorat, en l'estructura organitzativa, en els currículums bàsics, etc. Però una estabilitat i una continuïtat que tenen una societat que hi dona suport, que creu en l'educació, que creu en la inversió sobre el capital humà. Què ha de passar per a què els grups polítics parlamentaris es posin d'acord en un mínim denominador comú per possibilitar un sistema educatiu estable i amb continuïtat? I això tant es pot referir al conjunt d'Espanya com a les Illes Balears.

Així, en el context plantejat, els estudis econòmics realitzats posen de manifest, tant en el conjunt d'Espanya com a les Illes Balears, que un dels problemes de l'economia espanyola i de l'economia il·lenca és la poca productivitat, la poca competitivitat amb relació a les altres de l'entorn. Una manca de productivitat i de competitivitat que és la prova evident de la necessitat de més educació de la societat espanyola o de la necessitat de més inversió en R+D+I, com un factor fonamental en la millora de la competitivitat de la nostra economia. Hi ha, doncs, elements més que objectius per tal que els grups polítics parlamentaris es posin d'acord en la posada en marxa de polítiques educatives que possibilitin la millora de la qualitat educativa i l'existència d'una continuïtat i estabilitat educatives.

Però aquesta necessitat de pactes educatius no solament s'ha de plantejar des de la perspectiva macro sinó també des de la perspectiva micro. Què volem dir amb aquesta proposta de diferents tipus de pactes? És evident que la realitat educativa és prou complexa perquè es tingui en compte la diversitat de dimensions a l'hora de tirar endavant les diferents polítiques educatives. Així, en aquest sentit, cal tenir en compte que la majoria dels pactes educatius que s'han implementat han fet referència, fonamentalment, als aspectes macroeducatius: legislació educativa, plans de construccions educatives, increment del finançament educatiu, polítiques de descentralització educativa o altres aspectes que fan referència a les grans línies de les polítiques educatives.

Però la realitat educativa posa de manifest que, si bé l'existència de macropolítiques educatives és fonamental en la posada en marxa de les polítiques escolars, aquestes resulten insuficients per

resoldre la problemàtica educativa existent. En aquest sentit, cal tenir en compte que és necessari també posar en marxa polítiques educatives que tinguin en compte la vida quotidiana dels centres des de diverses perspectives. Efectivament, és una evidència que l'assoliment de bons resultats educatius necessita que els centres educatius tinguin els recursos necessaris per donar resposta a la creixent diversitat educativa existent. Es tracta d'assolir pactes educatius que tinguin en compte l'increment de l'autonomia pedagògica, organitzativa o econòmica dels centres educatius, la dotació dels recursos adequats a les necessitats reals, la desburocratització des de la perspectiva de la presa de decisions, la posada en marxa dels controls i de les supervisions a posteriori, la flexibilitat en l'aplicació dels currículums que han de ser cada vegada més de mínims, la desregulació oficial de la vida dels centres, la posada en marxa dels mecanismes de responsabilització dels equips directius dels centres, l'existència de projectes educatius de centres reals, clars i no burocràtics, més implicació conveniada dels ajuntaments.

És l'hora de les reformes educatives de la vida real dels centres, de la micropolítica educativa de la vida quotidiana, de l'autonomia dels centres, de la preocupació del dia a dia... Així, cal dignificar la consideració de la micropolítica escolar, l'assoliment de la qualitat i l'equitat educatives, la resolució dels problemes de cada dia. Cal començar de veritat la política de pactes educatius de la vida quotidiana.

La consecució d'uns pactes educatius que tendeixin a dignificar la política concreta, la de la vida quotidiana, la dels problemes de cada dia és, des del meu punt de vista, una condició sine qua non per aconseguir no solament la implicació, la confiança de tots els sectors que formen la comunitat educativa —és a dir, els pares, professors, sindicats, agents de la comunitat local— sinó la solució dels problemes que té el sistema educatiu que són concrets, específics.

Així, és evident que la consecució de l'estabilitat de la política educativa no solament necessita grans pactes educatius a l'àmbit legislatiu, de finançament, de l'estructura administrativa territorial, de currículum bàsic, de formació del professorat, de la política de professorat, etc., sinó també la consecució de pactes educatius concrets, específics, reals, quotidians, etc. Es tracta, en qualsevol cas, d'un tipus de pactes que es complementen, ambdós són absolutament necessaris. Per això, cal trobar l'estructura de pacte necessari, cal trobar els interlocutors que a cada àmbit ho possibilitin, les temàtiques objecte d'aquests. Però cal, sobretot, tenir la voluntat per part dels diversos actors educatius per dur-los a terme i poder-los desenvolupar de manera real i impedir que quedin al paper.

ELS PROBLEMES MÉS SIGNIFICATIUS DEL SISTEMA EDUCATIU DE LES ILLES BALEARS

Tot i que a l'apartat anterior s'ha fet una referència específica a la realitat educativa de les Illes Balears, a les dificultats de realitzar pactes educatius a diferents àmbits i a la necessitat de dur a terme acords en temes escolars, en aquest apartat i en el proper voldria exposar dos aspectes fonamentals: d'una banda, una radiografia de la realitat educativa de les Illes Balears amb els punts més significatius: els punts febles, els punts més problemàtics, etc.; de l'altra, una proposta del contingut que hauria de tenir un pacte educatiu a les Illes Balears, un pacte que necessita la participació de tots els grups

parlamentaris, de tota la comunitat educativa, de l'empresariat, dels centres educatius, dels sindicats, del món empresarial, dels ajuntaments i de tota la societat civil.

Quins són els aspectes que defineixen la realitat educativa de les Illes Balears? Tot i que l'objectiu no és dur a terme una anàlisi sistemàtica de les característiques més significatives del sistema educatiu balear, sí que voldria posar de manifest els punts que més bé defineixen la nostra realitat; uns punts que són el clixé negatiu del que hauria de ser objecte d'un pacte educatiu. Així, els punts que caracteritzen el nostre sistema educatiu són els següents:

- 1) Fa unes setmanes, la Cambra de Comerç de Mallorca va posar de manifest que l'hoteleria balear té un dèficit de 3.000 professionals d'alta qualificació, un dèficit que els dirigents de la cambra fan extensiu al sector del comerç mallorquí, a les empreses més significatives. En aquest mateix context, també crida l'atenció que la patronal elèctrica hagi manifestat que a les Balears hi ha un dèficit d'uns 4.000 tècnics especialitzats en instal·lacions elèctriques. I així podríem seguir posant exemples que proporcionen uns missatges molt concrets: a) A les Illes Balears ens trobam davant una societat que no té l'educació com una prioritat social o personal. b) En segon lloc, resulta una evidència que aquesta manca d'opció personal o social per l'educació pot frenar el creixement econòmic de les Illes. c) El creixement econòmic de les Balears es caracteritza per la manca de productivitat, és a dir, té a veure amb la necessitat de més personal per poder obtenir beneficis semblants. Podrem mantenir aquest model de creixement amb les actuals circumstàncies, amb la manca de personal qualificat, amb la baixa productivitat, amb el consum de territori, amb l'increment del nombre de treballadors, amb la baixa productivitat econòmica, etc.?

En aquest context resulten significatives dues dades que caracteritzen la realitat educativa de les Illes: a principi de setembre del present curs va aparèixer una informació a les pàgines dels periòdics illencs segons la qual els cicles de formació professional de l'IES de Calvià perillan per manca de matriculacions. La notícia resulta realment impactant si hom té en compte la realitat turística del municipi de Calvià i la realitat demogràfica d'aquest municipi, amb un creixement important i amb una població en edat escolar significativa. Què passa? Quina explicació es pot donar a aquest fet? Com és possible que, tenint en compte el dinamisme del mercat laboral de Calvià, no hi hagi estudiants d'hoteleria i turisme? Té en compte l'empresariat de l'hoteleria les titulacions dels treballadors que es contracten? Volen realment la millora de la qualitat del nostre model turístic?

Tot i que es tracta d'un exemple important, aquest fet es pot trobar també en l'anàlisi de l'evolució de la formació professional en determinats municipis i en determinades especialitats. Així, per exemple, les especialitats de la fusta o de la pell varen tenir problemes importants de nombre d'estudiants als municipis de Manacor o d'Inca. Són exemples que demostren la poca importància que des del sector empresarial, familiar o personal es dona a la formació dels treballadors.

Una altra informació de l'Observatori Ocupacional del Servei Públic d'Ocupació Estatal de les Illes Balears posava de manifest que l'any 2006 els joves amb carreres universitàries varen ser els menys contractats. Es tracta d'una dada realment significativa pel que fa a la importància de l'educació superior a les Illes Balears, des de la perspectiva de la contractació de titulats

universitaris. A aquesta dada, que retrata el valor de l'educació a la nostra comunitat, s'hi ha d'afegir que la majoria dels treballs concedits pertanyen al sector serveis i que només el 12% és fix. Les dades parlen per si mateixes.

Així, no podem deixar de posar de manifest unes dades prou clares: les Illes Balears tenen la taxa d'estudiants universitaris i d'educació postobligatòria més baixa de l'Estat. Resulta un fet significatiu que el creixement demogràfic de les Illes en la darrera dècada no s'ha traduït en un increment del nombre d'estudiants universitaris o un salt qualitatiu en el nombre d'alumnes matriculats a la formació professional. Aquestes dades ens han d'obligar a reflexionar sobre la manca d'atractiu de l'educació entre els joves de la nostra societat.

Per tant, el principal problema que es planteja per a la societat balear és que l'educació no és una prioritat personal o social, no és una preocupació real, malgrat els avenços que hi ha hagut en les darreres dècades. Quina és l'explicació a aquest fet, a aquesta realitat educativa? Tot i que l'objectiu d'aquest article no és analitzar els factors que expliquen aquest fenomen social, crec que és important fer una reflexió que ens ajudi a trobar solucions reals, encara que sigui a mitjà o a llarg termini.

Així, en primer lloc, hem de fer referència al retard que hi ha hagut a les Illes en el procés d'institucionalització del sistema educatiu modern des de la perspectiva de la generalització, de l'aposta per l'educació pública o per la gratuïtat. Efectivament, l'educació no ha estat històricament un factor de desenvolupament econòmic i social a les Balears. Cal tenir en compte que l'aposta per l'educació no ha estat un element que caracteritzi la governabilitat a les Illes. Segurament, el model econòmic, la no existència d'una burgesia com a classe dominant, la conformació d'una estructura social en què no es va poder consolidar una classe mitjana, el retard en el desenvolupament econòmic que modernitzàs la nostra societat, juntament amb altres factors, són elements que ens ajuden a explicar la poca importància de l'educació dins la nostra societat.

El primer factor de modernització del nostre sistema educatiu va ser, sense cap dubte, la posada en marxa a les Illes de la Llei general d'educació, una posada en marxa que coincideix amb l'impacte del turisme en el creixement econòmic balear, amb l'arribada de la immigració peninsular, amb l'abandonament del treball agrícola per passar a la indústria de la construcció o a la de serveis turístics, o amb la construcció d'una societat més urbana. Cal tenir en compte que això es va traduir en la posada en marxa d'una política de construccions escolars per part de l'Administració que donàs resposta a les necessitats de la nova llei, a l'increment de la població escolaritzada i a les demandes d'educació. A més, a les Illes Balears, aquesta posada en marxa va significar la reconversió de centres privats, la construcció de centres públics d'EGB, batxillerat o formació professional. Per tant, aquesta va ser la primera passa no solament per a la construcció d'un sistema escolar modern sinó també per a la lluita contra l'analfabetisme o la millora de les relacions entre l'escola i el mercat de treball.

El segon factor de modernització va ser l'arribada de la democràcia a Espanya, que d'entrada va implicar, d'acord amb els problemes existents, amb el dèficit de places, amb els pocs recursos econòmics dedicats a l'educació, un increment de la importància de l'educació, que es va traduir

en primera instància en la posada en marxa dels pactes de la Moncloa. Aquests pactes tenien un vessant escolar, amb la construcció de més centres educatius i, consegüentment, l'increment del nombre de places escolars. Per tant, ja d'entrada, la democràcia va implicar una aposta tímida, si es vol, per l'educació. A partir d'aquest moment, cal ressenyar que l'educació en el conjunt d'Espanya i de les Balears ha sofert una important transformació tant des del punt de vista legal com real.

El tercer moment va ser, sense cap dubte, la transferència del sistema educatiu universitari i no universitari a la comunitat autònoma de les Illes Balears a final de la dècada dels anys noranta. Aquesta transferència ha significat, sense cap tipus de dubte, la inversió més gran feta en educació en tota la història de les Illes, no solament per donar resposta als dèficits històrics existents sinó també per posar l'educació balear en la millor de les situacions per donar resposta a les noves necessitats, les demandes i els reptes de la societat del coneixement.

Tot i l'existència d'aquests tres moments d'institucionalització d'un sistema educatiu modern generalitzat o de qualitat, la realitat és que ens trobam davant un sistema escolar amb importants debilitats, contradiccions i insuficiències però que coexisteixen amb fortaleses, possibilitats i oportunitats. Així, des del meu punt de vista, resulta fonamental constatar que, malgrat els avenços en el procés d'aconseguir una ciutadania més educada, encara ens trobam lluny d'un sistema educatiu preparat per afrontar els reptes de la societat del coneixement. Cal tenir en compte que una societat proclama el seu futur quan consolida les estructures educatives, i a la societat balear encara li cal un esforç institucional i social per construir aquestes estructures educatives.

En segon lloc, hi ha altres factors que contribueixen a explicar l'estat del sistema educatiu de les Illes Balears i la poca transcendència de l'educació dins la societat balear. Em referesc, fonamentalment, al fet que el desenvolupament econòmic i social de les Illes Balears a partir de l'entrada del turisme dins la nostra societat no va necessitar la formació, l'educació, com a condició sine qua non perquè la societat avançés de manera significativa.

I aquest és, des del meu punt de vista, la dada essencial per explicar, en part, la poca consciència de la societat amb relació al paper de l'educació en el procés de creixement econòmic. El turisme no va necessitar, d'entrada, una mà d'obra qualificada, formada en el procés de construir la nostra indústria turística. I aquest fet es contradiu amb el tipus de condicionant que necessita la indústria des de la perspectiva de l'educació. Si s'analitza el procés de desenvolupament industrial a Catalunya o al País Basc, es pot constatar que aquests varen necessitar donar importància a l'educació, a causa, entre d'altres factors, de la complexitat del procés productiu industrial: la definició del tipus de producte, la maquinària necessària, les habilitats o les competències dels treballadors, el procés de vendre el producte fabricat, etc. No és estrany, en aquest sentit, que en aquestes comunitats autònomes, si repassam tot el procés de la industrialització, podem constatar l'existència d'importantes accions educatives, de moviments de renovació educativa, d'una consciència més gran de la importància de l'educació per part dels empresaris o dels sindicats.

I aquest fet té, actualment, una traducció a les Illes Balears prou clara: la facilitat de la població jove per entrar al mercat de treball. Una facilitat sense condicions o exigències de titulacions, ja sigui de formació professional, de grau mitjà, de grau superior o universitàries. Les dades que plantejàvem al principi són un exemple de les mancances de personal qualificat. Tanmateix, hem de posar de manifest que no hi ha exigències de qualificació per accedir al mercat de treball. Això explica la baixa productivitat de la nostra economia, la poca capacitat d'innovació o l'escassa integració de les persones titulades a les empreses.

En aquest context, des del món empresarial i sindical cal dur a terme una exigència de valoritzar les titulacions, l'educació rebuda. És un procés necessari si volem incrementar el nivell de productivitat de la nostra economia, si volem que el creixement de la població laboral sigui qualitatiu, si volem que la població de les Illes opti per l'educació, si volem que els treballadors de les Illes puguin competir amb els de la Unió Europea.

Aquesta necessitat de valoritzar la importància de l'educació no solament s'ha de dirigir als empresaris i sindicats, sinó també, i sobretot, a les famílies. Si volem que l'educació a les Illes tingui un valor superior a l'actual, cal treballar de manera progressiva i intensa a les famílies, amb la finalitat d'aconseguir una conscienciació familiar sobre la importància de l'educació com a inversió personal o social, com una manera d'aconseguir la mobilitat social a l'àmbit educatiu, com una manera d'aconseguir una competitivitat personal, etc. Així, és evident que difícilment canviarà la concepció de la societat de les Illes si les famílies no integren aquesta importància de la inversió en formació per al futur dels seus fills.

Però també cal començar a transmetre amb fets als joves la importància de l'educació. Cal que es posi de manifest, amb fets, que el seu futur, el benestar social, les comoditats, la qualitat de vida, el nivell de vida, passen fonamentalment per l'educació, per la qualificació, per la titulació, per una opció d'aprendre al llarg de tota la vida.

I tot això implica que l'Administració no solament ha d'invertir en educació sinó que també ha de demostrar amb fets, amb la borsa de personal, amb les oposicions, amb l'oferta de llocs de treball, que la qualificació és un requisit bàsic per poder accedir a l'Administració. Aquest és, en aquest sentit, un factor que demostra amb fets el que es predica amb la paraula: més inversió, més diners en educació, però també llocs de treball més qualificats, llocs de treballs amb titulacions, amb requisits, amb personal amb competències contrastades.

Així, són els factors estructurals, els factors històrics, els factors psicològics, les percepcions socials sobre l'educació, els que poden explicar aquesta poca importància real de l'educació en el conjunt de la nostra societat. I les solucions són, per tant, complexes, estructurals, a mitjà o llarg termini, amb consens social, amb compromisos concrets, etc.

- 2) Aquesta problemàtica posa de manifest que l'educació, com a valor social, no acaba d'estar arrelada en el si de la societat illenca, malgrat els avenços que des de la dècada dels anys setanta hi ha hagut a la nostra comunitat. Aquests avenços, tal com he comentat anteriorment, s'han manifestat a través d'una sèrie de períodes prou diferents des de la perspectiva política, social,

econòmica o cultural. Tanmateix, aquesta problemàtica no és l'única important que defineix la situació educativa de les Balears.

Efectivament, a principi de setembre, els titulars dels mitjans de comunicació i les informacions de la Conselleria d'Educació varen posar de manifest que el present curs escolar ha començat amb uns 7.000 estudiants més d'educació infantil, primària i educació especial. A tot això s'hi ha d'afegir l'existència d'aules prefabricades a vint-i-cinc centres, l'existència de més de 24.000 alumnes estrangers a les escoles de les Balears. A més, cal tenir en compte que des de principi de setembre s'han adjudicat places a més de 3.000 estudiants, dels quals el 30% són estrangers, una xifra que s'incrementarà al llarg del curs, tenint en compte la realitat dels cursos passats, el procés de creixement de la immigració educativa, malgrat el lent procés de disminució. Una realitat que afecta, bàsicament, els centres públics, autèntics receptors d'aquesta allau d'estudiants estrangers, sobretot, de la immigració que podem anomenar immigració de la pobresa.

Així, ens trobam davant un sistema escolar insuficient amb relació al nombre de places escolars no solament en els nivells obligatoris —educació primària i secundària— sinó també en un nivell tan important com l'educació infantil. Aquest nivell d'insuficiència es concreta a determinats municipis i zones de la comunitat, que es caracteritzen pel fet de ser urbans, turístics o industrials.

Un sistema educatiu com el de les Illes Balears, si encara no ha resolt els problemes d'escolarització, si encara necessita construir centres educatius, si encara necessita construccions prefabricades, si encara les ràtios professor/estudiants estan per damunt de les recomanacions que plantegen els estàndards de qualitat educativa, si encara els centres educatius no tenen les condicions mínimes que implica l'assoliment de la qualitat educativa... és evident que la preocupació de les autoritats educatives és, fonamentalment, quantitativa. Una preocupació quantitativa no és més que la constatació que som lluny de la consecució d'un sistema educatiu modern.

Una insuficiència que no solament té com a factor explicatiu la dinàmica històrica en la construcció del sistema educatiu illenc, sinó també la immigració que han sofert les Illes des de la meitat dels anys noranta. Una immigració escolar ni prevista ni planificada que suposa una complexificació del sistema educatiu des de la perspectiva dels processos d'ensenyament-aprenentatge, de les relacions de convivència o del tractament de la diversitat.

Aquesta insuficiència també s'ha de relacionar amb la insuficiència dels pressuposts dedicats a l'educació per part de l'Administració de les Illes Balears. Efectivament, tant amb relació a la inversió per a estudiants com amb relació al PIB, els pressuposts dedicats a l'educació no solament estan per sota del que es gasta a Espanya o a la Unió Europea, sinó que són insuficients amb relació a les necessitats i demandes d'educació en el si de la societat balear. Així doncs, l'increment dels pressuposts dedicats a l'educació no solament és una exigència des de la perspectiva de la convergència amb els països europeus, sinó també una necessitat en funció de la realitat educativa illenca.

Les declaracions dels responsables polítics sobre la importància de l'educació s'han de traduir en fets, en els pressuposts de la comunitat autònoma per als propers anys. I això necessita la continuïtat, l'estabilitat, la coherència, la constància.

Aquesta debilitat del sistema educatiu balear necessita, per resoldre els problemes educatius més significatius, una estabilitat pressupostària durant diversos cursos, amb una prioritització de les inversions que tinguin una continuïtat i un important consens social.

De tota manera, hi ha un tema que cal tenir en compte: si l'esforç pressupostari s'ha de fer, en aquests moments, en l'educació obligatòria, hem de ser conscients que a l'educació infantil és necessari un esforç molt important de creació de places, d'increment del nombre de professors o de l'existència d'unes condicions d'escolarització adequades. La insuficiència de places en educació infantil, la creació de places de professorat, l'aposta per l'equitat educativa, obliguen a fer un esforç continuat dins aquesta etapa de l'educació infantil.

Per tant, el sistema educatiu balear, malgrat que som al segle XXI, encara és lluny d'estar en condicions de dur a terme una escolarització adequada en els nivells obligatoris o en educació infantil. Ens trobam, doncs, davant una preocupació per la quantitat, tot i la necessitat d'una preocupació per la qualitat, per la lluita contra el fracàs escolar, contra l'absentisme, contra l'abandonament escolar, contra l'exclusió escolar, contra la manca d'estudiants en els nivells postobligatoris, una lluita pel tractament adequat de la diversitat educativa, per la integració de la immigració escolar, per la inserció de l'escola dins la societat del coneixement a través de les noves tecnologies de la comunicació, etc. El sistema educatiu de les Balears necessita resoldre el problema de places, de ràtios, d'aules, de centres, etc.

Així doncs, l'educació a les Illes s'incrementa en els nivells no universitaris: en l'educació infantil, en l'educació primària, en l'educació secundària obligatòria i en els cicles formatius de formació professional. En el batxillerat cal parlar d'un cert estancament. I aquest increment es dona tant en el conjunt de les Balears com a cada una de les illes. Des de la perspectiva universitària, la realitat resulta, almenys, inquietant. Així, cal parlar d'un estancament a la UIB, d'un increment a la UOC i a la UNED o d'un increment del nombre de trasllat d'expedients a altres universitats. En qualsevol cas, el que resulta evident és que ens trobam davant una realitat numèrica que demostra que l'educació universitària a les Illes no és prioritària per a la societat.

Atesa aquesta situació educativa, ens podem demanar si la nostra comunitat està disposada a incrementar el percentatge de pressupost en educació, d'acord amb el PIB, amb l'objectiu no solament d'igualar-se amb altres comunitats autònomes espanyoles sinó, sobretot, amb l'objectiu de resoldre els problemes reals del nostre sistema educatiu. És evident que la resposta a aquesta pregunta no serà més que la comprovació que les paraules en favor de l'educació es tradueixen en fets. I un fet que, d'acord amb les dades, és incontestable. Cal tenir en compte que, segons la OCDE, a Espanya l'any 2004 es va dedicar el 4,3% del PIB a educació, més d'un punt per davall de la mitjana de la OCDE. I les Illes Balears estan per sota de la mitjana espanyola. Així, la resposta de l'Administració ha de ser l'increment real del pressupost de l'educació.

Per tant, ens trobam davant una realitat caracteritzada per la inestabilitat, la insuficiència financera, la manca de places escolars, l'escassa escolarització en l'educació postsecundària, la poca consideració social de l'educació, la baixa taxa d'estudiants universitaris, etc. Una realitat que no podem qualificar de positiva sinó, en qualsevol cas, de preocupant, de problemàtica.

- 3) Si l'educació no és una prioritat, no és el valor més important dins la societat de les Illes, si el sistema escolar no universitari presenta una gran quantitat de problemes, de manca de places i de punts febles, si l'educació universitària presenta unes taxes d'escolarització molt baixes, també cal dir que el sistema escolar de les Illes presenta també una sèrie de problemes que podem qualificar de molt transcendents. Ens referim als problemes de fracàs escolar o d'abandonament escolar; ens referim, per tant, als problemes de rendiment escolar.

Efectivament, si el darrer informe PISA ja va posar de manifest les insuficiències del sistema escolar des de la perspectiva del rendiment, altres dades també assenyalen els greus problemes del nostre sistema educatiu amb relació al fracàs escolar o a l'abandonament escolar.

Tot i que el problema de l'abandonament escolar és de caire estatal, a la realitat de les Illes és encara superior. Així, segons el darrer informe de la OCDE, el 36% dels joves espanyols no ha aconseguit completar més que l'educació secundària bàsica. Així, aquesta organització situa Espanya en el cinquè lloc dels països desenvolupats en abandonament escolar. En aquest context, cal tenir en compte que a les Balears el percentatge d'abandonament escolar és superior al del conjunt d'Espanya.

Però, al marge de l'abandonament escolar, el fracàs escolar és un dels punts febles del sistema educatiu. Així, l'elevat nivell de fracàs escolar en l'ensenyament secundari és un dels principals problemes del sistema educatiu balear. Al llarg del període comprès entre els anys 2000 i 2005, el fracàs escolar, segons dades del MEC, es va incrementar fins a arribar al 38,2%. Comparades amb la mitjana estatal, les Balears se situen més de vuit punts per damunt de l'indicador de fracàs. Però per tenir una visió més completa de la problemàtica del fracàs escolar, hauríem d'aprofundir en el perfil del fracassat escolar. El coneixement d'aquest perfil no solament és un factor bàsic per tenir una informació més profunda d'aquesta problemàtica sinó que també és una condició sine qua non per posar les bases de la resolució d'aquesta problemàtica educativa.

No hi ha cap dubte que la realitat de l'abandonament escolar o del fracàs escolar a les Illes és conseqüència de moltes variables: històriques, sociològiques, econòmiques, territorials, de classe social, familiars, de consideració social de l'educació, de gènere, de la importància de la immigració o de la inestabilitat del sistema educatiu balear, amb manca de places escolars, amb ràtios altes o amb dualitzacions educatives i socials.

- 4) De tots els fenòmens socials que s'han desenvolupat a les Illes, el que ha impactat més a tots els nivells educatius del sistema escolar ha estat, sense cap dubte, el fenomen immigratori, a través fonamentalment de dues etapes significatives. La primera es pot contextualitzar a partir de la dècada dels anys seixanta, com a conseqüència de l'impacte turístic, que es va caracteritzar per la immigració peninsular cap a les Balears i que va implicar la construcció de centres educatius a les zones turístiques o industrials de les Illes. Va ser, doncs, el primer moment en què l'educació de les Balears va necessitar la realització d'una política educativa nova a tots els nivells. La posada en marxa de la Llei general d'educació de 1970 va ser un altre element que va contribuir a començar a canviar, a racionalitzar, a construir un sistema educatiu premodern. Per tant, la immigració interior va ser el primer element de canvi del sistema educatiu balear, en una situació

d'estancament absolut durant tota l'etapa franquista. A aquesta important allau immigratòria interior, cal afegir la vinguda, fonamentalment, de ciutadans d'Alemanya o d'Anglaterra que fixen la seva residència a les Illes, amb una significativa presència d'escolars d'aquestes nacionalitats des de la perspectiva qualitativa i a determinats centres, però aquesta presència dels escolars d'aquests països de la Unió Europea no té la transcendència que va tenir la immigració peninsular espanyola, malgrat que impliqui la primera aproximació a la diversitat educativa.

Tanmateix, la segona etapa d'aquest procés de canvi del sistema educatiu balear a partir del fenomen de la immigració es produeix a partir dels darrers anys de la dècada dels noranta. Efectivament, el gran canvi del sistema educatiu, tant des de la perspectiva qualitativa com quantitativa, és l'allau immigratòria que ve del nord d'Àfrica, d'Amèrica del Sud o dels països de l'est d'Europa. Aquesta segona allau immigratòria, de caràcter extern, va tenir importants conseqüències en el sistema escolar balear, que començava a presentar una certa estabilitat en el creixement educatiu. Així, aquest fenomen d'immigració va tenir, d'entrada, tres conseqüències significatives. La primera es manifesta en la necessitat de construir nous centres educatius en els nivells obligatoris, amb tot l'increment que aquest fet implica des de la perspectiva del pressupost econòmic o de l'increment del nombre de professors. Aquest increment del nombre d'estudiants implica una desestabilització, una inestabilitat importat del nostre sistema educatiu amb totes les conseqüències positives i negatives. La segona s'ha de definir des de la perspectiva del tractament de la diversitat cultural o educativa. Efectivament, la presència d'aquest alumnat divers té importants conseqüències en el si dels centres educatius des de l'òptica del rendiment educatiu, de la convivència educativa o de les ràtios professor/ alumnat. Per tant, és evident que es tracta d'una realitat que no solament trastoca el sistema educatiu sinó que també hi dona una perspectiva que implica modificar l'organització de les aules, la formació del professorat, l'aplicació dels currículums educatius, la introducció d'elements educatius nous dins les escoles. Un canvi, en definitiva, del paradigma educatiu. I la tercera de les conseqüències afecta, bàsicament, les relacions entre l'escola pública i l'escola privada concertada. Afecta, en definitiva, el procés de dualització escolar i social que implica el fenomen socioeducatiu de la immigració escolar. Efectivament, la distribució de l'alumnat immigrant entre l'escola pública i la privada concertada pot tenir importants conseqüències des de la perspectiva de la cohesió social o de la convivència ciutadana. Una qüestió, en qualsevol cas, que cal analitzar des d'una perspectiva que va més enllà de la institució escolar.

- 5) Tal com hem plantejat anteriorment, la qüestió universitària de les Illes necessita no solament una reflexió profunda sinó també un acord a mitjà i a llarg termini entre l'Administració autonòmica i la societat balear. Quins són, doncs, els trets que defineixen l'educació universitària balear? Al marge de tot el que ja hem plantejat, i sense cap ànim d'exhaustivitat, els elements que caracteritzen el sistema universitari de les Illes Balears són els següents: a) El primer element que cal tenir en compte és que la nostra comunitat autònoma, tal com s'ha dit fins a la societat, té la taxa d'estudiants universitaris més baixa de tot l'Estat, una xifra que podem qualificar de preocupant i significativa. b) Malgrat aquesta realitat, els darrers cursos s'ha constatat una estabilitat en el nombre d'estudiants universitaris de la UIB, la qual cosa suposa una preocupació afegida a aquesta realitat. Tanmateix, i al marge de la necessitat d'aclarir els estudis que ofereixen algunes universitats no presencials, cal ressenyar el nombre significatiu d'estudiants matriculats a la UOC i a la UNED. c) Les Illes Balears, amb relació a la despesa en R+D+I o a les ràtios

d'investigadors, presenten unes taxes per sota de la mitjana estatal, la qual cosa implica que l'esforç a realitzar tant per part de l'Administració pública com per part de les empreses de les Balears és molt important. d) Segons els darrers informes de la Fundació CYD, es posa de manifest que les Illes no solament tenen poca capacitat d'atracció d'estudiants universitaris sinó que, a més, s'ha de posar de manifest el poc impacte sobre l'economia balear del sistema universitari balear. e) Al marge del discurs sobre la quantitat d'estudiants, la taxa d'estudiants universitaris resulta important per la necessitat d'incrementar el nombre d'estudiants universitaris en el marc de l'educació al llarg de tota la vida, de les tendències existents en els països desenvolupats, de la creixent competència entre països o de la cohesió social des de la formació, cal que el sistema universitari de les Illes Balears faci de la qualitat, de l'excel·lència, de la innovació, de la competitivitat, el discurs hegemònic, l'objectiu estratègic de les Illes Balears des de la perspectiva universitària. f) En el context d'aquest discurs de la qualitat, de l'excel·lència, de la innovació o de les relacions amb la societat, els reptes que té, fonamentalment, la UIB i tot el conjunt del sistema universitari balear són l'uropeïtzació dels estudis i de la recerca, la resolució de la problemàtica del finançament universitari, de l'increment de les relacions amb el conjunt de la societat, de l'economia de les Illes Balears o de l'obertura cap a l'exterior i la realització d'una aposta per la internacionalització de la Universitat. g) La Universitat de les Illes Balears, en el marc del conjunt del sistema universitari balear, d'acord amb els reptes plantejats, necessita una estratègia clara, realista, ambiciosa, que impliqui trobar el seu lloc dins el mapa universitari europeu, a través de la diferenciació de la seva política universitària. Necessita una estratègia de diferenciació universitària que ha d'implicar una reorganització interna, una reorientació dels objectius, una recerca de complicitats, d'acords i consensos amb la societat il·lenca, un acord amb l'Administració autònoma que, a través d'un contracte programat, defineixi el camí a seguir o la rendició de comptes a dur a terme. Es tracta, en qualsevol cas, d'incrementar el teixit universitari balear, de potenciar els punts forts del nostre sistema universitari, de millorar els punts febles o d'aprofitar les possibilitats, les potencialitats o les oportunitats que tenim.

BASES PER A UN PACTE EDUCATIU BALEAR: UNA NECESSITAT DE FUTUR

Quines són les bases a tenir en compte per dur a terme un pacte educatiu a les Illes Balears? Tot i que als apartats anteriors s'han posat de manifest no solament els punts sobre els quals cal establir el pacte educatiu sinó també els elements per solucionar aquesta problemàtica educativa, en aquest apartat l'objectiu és posar les bases d'aquest necessari pacte educatiu. En qualsevol cas, aquestes bases són les següents:

- 1) El pacte educatiu ha de ser com més inclusiu millor. És evident que la viabilitat del pacte educatiu passa, fonamentalment, per la possibilitat d'integració de tots els grups, agents o associacions implicats en l'educació escolar. Efectivament, el possible èxit del pacte escolar necessita el màxim nombre d'acords possibles entre totes les institucions, els grups parlamentaris, les associacions de diferents tipus implicades en l'educació. Es tracta d'un pacte que, impulsat per l'Administració de les Illes Balears, sigui capaç d'integrar tots els grups parlamentaris, els ajuntaments, els sindicats d'ensenyament, les patronals d'educació, les associacions de pares i mares, les associacions de directors de centres públics de les Balears, els col·legis professionals implicats en l'educació, els

moviments de renovació educativa, les diverses plataformes educatives existents, les federacions o associacions que agrupen els ajuntaments, els consells insulars, etc. Aquesta voluntat d'incloure, d'integrar, és fonamental si volem que el pacte tingui èxit, ja que, a més integració de concepcions educatives, de grups, de persones o d'institucions, les possibilitats d'eficàcia del pacte es multiplicaran significativament.

- 2) El pacte educatiu s'ha de plantejar des d'una perspectiva d'un mínim denominador comú. Efectivament, la realització d'un pacte educatiu exigeix la renúncia als màxims que cada grup o institució pugui tenir amb relació a la política educativa. Aquest és l'element fonamental per materialitzar l'esmentat pacte educatiu. Tanmateix, el principi sobre el qual s'ha de fonamentar aquest acord és la constatació dels problemes més significatius que té plantejats el nostre sistema educatiu; una constatació que ja implica en si mateixa la concreció de les prioritats a desenvolupar. Ara bé, la dificultat serà concretar aquest mínim des de la perspectiva de la definició de l'educació com a servei públic, del desenvolupament legislatiu, del pressupost a concretar, etc.
- 3) El tercer element del pacte educatiu passa per la concreció pràctica, pragmàtica, real, de l'educació com a servei públic. Efectivament, es tracta de conceptualitzar políticament el servei públic educatiu com el servei de la societat que té com a objectiu fonamental que l'escola sigui un dret real per a tothom, per a tota la població en edat de ser escolaritzada. Es tracta, en qualsevol cas, d'un servei que pot realitzar tant l'escola pública com la iniciativa privada —és a dir, els centres privats concertats. Aquest concepte de servei públic, atès el pes de l'escola concertada a les Balears, és fonamental, a parer nostre, per a l'èxit del pacte educatiu. Efectivament, la realització d'aquest acord educatiu implica la definició d'unes noves relacions entre l'escola pública i la concertada, d'una concepció real del dret a l'educació i de la igualtat d'oportunitats, de l'escolarització d'alumnat amb necessitats educatives especials, de l'escolarització equitativa de la immigració escolar o de l'establiment de contractes programes de l'Administració pública, tant amb els centres públics com amb els centres privats concertats, d'acord amb uns objectius concrets, etc. Es tracta de fer un salt qualitatiu amb relació a la dicotomia entre l'escola pública i la concertada, d'acord amb aquesta idea de servei públic o de la realitat del pes de cada sector educatiu en el procés d'escolarització.
- 4) El quart element sobre el qual s'hauria de concretar aquest pacte educatiu és, sense cap dubte, la concreció dels pressuposts que durant un període determinat s'han de dedicar a l'educació. Es tracta, en aquest sentit, de plantejar la despesa educativa en tant que inversió d'acord amb dos criteris fonamentals. En primer lloc, hi ha el criteri del percentatge del PIB de les Illes Balears dedicat a l'educació. Aquest principi implica tenir en compte el que a nivell estatal es dedica a l'educació d'acord amb el PIB i el criteri dels diners dedicats a l'educació amb relació al nombre d'estudiants. No hi ha cap dubte que la realitat educativa de les Illes necessita una important inversió educativa que tingui en compte tres aspectes bàsics: el pressupost dedicat a la despesa d'inversió educativa pel que fa als centres o als serveis educatius, el pressupost dedicat tant a la despesa per a professorat com a les despeses corrents a la Conselleria i als centres, i el pressupost dedicat a la millora educativa pel que fa a la creació de serveis i a totes les qüestions de material, de recursos que suposin l'increment de la qualitat educativa. En qualsevol cas, aquest és un element fonamental del pacte educatiu.

- 5) El cinquè element del pacte educatiu passa, d'acord amb el punt anterior, per l'establiment d'una política de construcció de nous centres educatius i de reforma dels actuals, que necessiten millores importants a tots els àmbits. Es tracta d'un objectiu fonamental per donar resposta immediata, urgent, bàsica, als dèficits de places existents a determinades zones de les Illes. Aquest és un objectiu fonamental si volem que el sistema educatiu de les Balears comenci, de veritat, una política activa, dirigida a la qualitat educativa, a combatre el fracàs escolar, l'abandonament escolar o a desenvolupar el tractament de la diversitat educativa a tots els nivells. En aquest sentit, seria important dur endavant aquest objectiu de pacte de construcció escolar de manera immediata durant, fonamentalment, aquesta legislatura. Pensam que la concreció d'aquesta mesura és relativament fàcil d'aconseguir si tenim en compte el que va fer el Pacte de Progrés durant la legislatura de 1999 a 2003 i el que va fer el govern del Partit Popular durant la darrera legislatura. És una qüestió de traduir en fets, en pactes, el que es diu en declaracions polítiques.
- 6) El sisè element del pacte educatiu passa, també, pel desenvolupament legislatiu de la LOE. Efectivament, al marge de la necessitat de relativitzar el paper de la legislació educativa en els resultats educatius, és necessària una normativa estable en matèria educativa en els diversos nivells. Des d'aquesta perspectiva, és evident que una legislació estable en els diversos aspectes de la LOE pot donar un missatge d'assegurat a la comunitat educativa. Els canvis excessius, les modificacions continuades de la normativa educativa no ajuden a la millora de l'educació perquè no contribueixen a fer possible una continuïtat educativa. En aquest context, la qüestió del currículum educatiu dels diversos nivells del sistema escolar és un exemple del que podria ser un acord educatiu, des d'una perspectiva de simplicitat, de flexibilitat de continguts, que cal plantejar per als estudiants de l'educació no universitària. Així, l'acord en una matèria tan problemàtica com Educació per a la Ciutadania podria possibilitar una despolitització d'una matèria que necessita no solament la pluralitat de concepcions sinó també la professionalització d'uns continguts necessaris per a la convivència quotidiana. Per tant, tot i que segurament a mitjà termini seria necessària una llei d'educació pròpia de les Illes Balears, hem de començar per qüestions més concretes, més específiques en el desenvolupament normatiu de la LOE i altres normatives educatives.
- 7) El setè element del pacte educatiu es pot concretar en la posada en marxa d'un nou model organitzatiu dels centres, fonamentat sobre dos eixos bàsics. D'una banda, cal l'aprovació d'una normativa que possibiliti l'autonomia dels centres escolars, que possibiliti la responsabilitat de les seves decisions o la rendició de comptes dels resultats obtinguts a tots els àmbits. I, d'altra banda, és necessària la professionalització dels equips directius des de la perspectiva de l'existència d'una direcció col·legiada, democràtica i professional, que tingui la capacitat d'exercir un important nombre de competències i de prendre decisions d'acord amb les responsabilitats assumides. L'aposta per aquest model organitzatiu, per la micropolítica educativa, és fonamental per començar a resoldre determinats problemes educatius. Així, i a títol d'exemple, la lluita contra el fracàs escolar i en favor de l'èxit educatiu només pot ser eficaç si es realitza de manera específica, territorial, concreta, a partir de la realitat de cada centre escolar. Així, des d'aquesta perspectiva, és evident que el suport a l'autonomia dels centres és la condició imprescindible per resoldre determinats problemes del sistema educatiu i, també, de l'escola pública. Pens que, en aquest aspecte, ens trobam davant una situació en què les condicions objectives i subjectives dels centres i de la comunitat educativa possibiliten aquest canvi de cultura organitzativa i

d'organització. La posada en marxa d'aquesta opció implicarà l'increment, també, de recursos econòmics, humans o materials.

- 8) El vuitè element del pacte educatiu es concreta en la responsabilització progressiva dels ajuntaments en el desenvolupament de la política educativa, en incrementar significativament les competències que les corporacions locals tenen pel que fa a l'educació. Efectivament, es tracta d'una opció de política educativa que cal desenvolupar progressivament i específicament, d'acord amb les característiques dels diversos municipis. Cada municipi presenta unes característiques diferencials polítiques, demogràfiques, financeres, educatives o socials. Això significa, per tant, que cal un procés de descentralització educativa de la Conselleria d'Educació als ajuntaments a través de convenis específics, a través d'acords diferencials. Per tant, dins el canvi de paradigma organitzatiu al qual ens referíem a l'apartat anterior, la revalorització educativa del paper dels ajuntaments és bàsic.
- 9) El novè element del pacte educatiu passa pel desenvolupament de polítiques educatives que situïn la família en el centre de les decisions escolars. Es tracta de promoure totes les accions que incrementin les relacions entre la institució escolar i la família. De què parlem des d'aquesta perspectiva? Ens referim a la posada en marxa de places d'educació infantil de 0 a 3 anys, al reconeixement de les AMPA com a associacions d'utilitat pública, a la potenciació del seu paper en la gestió dels centres, a la posada en marxa d'una política de conciliació entre la vida laboral i la familiar, a la redefinició dels horaris escolars, a la creació de serveis per a les famílies, a l'obertura dels centres als barris i als municipis, a l'existència de polítiques de beques o ajuts per a menjadors escolars o altres serveis, a la posada en marxa de polítiques de reutilització de llibres de text, a l'existència de programes d'educació familiar, etc. Es tracta, per tant, de mesures que reforcin el paper educador o socialitzador de la institució familiar.
- 10) Finalment, el desè element del pacte educatiu consisteix a desenvolupar una política educativa que reforci el sistema universitari illenc, que possibiliti l'existència d'una política de R+D+I que incrementi la productivitat, la innovació o la competitivitat del nostre sistema econòmic. Es tracta de desenvolupar una política a mitjà o a llarg termini que faci una aposta real per la qualitat, per l'excel·lència universitària, per l'increment del nombre d'universitaris, per l'uropeïtzació real dels nostres estudis universitaris. Així doncs, resulta evident que ens trobam davant un moment clau per a la consecució d'un sistema universitari, d'un sistema de recerca o d'un sistema d'innovació de qualitat i competitiu. Cal que la UIB tingui un autèntic lideratge en el si de la societat de les Illes Balears, que sigui un referent fonamental per a l'economia, la cultura, la recerca o la innovació. La consecució d'aquest acord específic necessita, per tant, la participació del govern autonòmic, de la societat civil i de la Universitat, a través de mesures específiques que reforcin l'autonomia universitària.

Aquests deu punts per a la realització d'un pacte educatiu s'han d'entendre com un punt de partida sobre el qual cal aprofundir, que cal desenvolupar a través de la negociació, el diàleg i l'acord. Efectivament, la consecució d'un acord d'aquestes característiques —que necessitaria un pressupost concret— possibilitaria l'estabilitat, la continuïtat de la política educativa; possibilitaria un missatge de confiança, d'optimisme, de complicitat, a la societat i a la comunitat educativa. Si tenim en compte la realitat de l'educació de les Illes Balears suposaria, a parer meu, un missatge positiu

sobre l'educació; un missatge que ajudaria a trencar la visió negativa del nostre sistema educatiu. El sistema educatiu de les Illes Balears, a més de pressupost, de polítiques de continuïtat, d'accions específiques, d'acords, necessita missatges que generin confiança, optimisme, dins el món educatiu, social i polític. Serem capaços de superar les dificultats per realitzar aquest pacte educatiu a les Illes Balears? Hi haurà la grandesa de mires necessària per dur-lo a terme? Hi haurà la voluntat de posar fil a l'agulla educativa? Seran capaces les forces polítiques i socials de passar de les declaracions als fets? La resposta es veurà de manera immediata, a través de fets.